

УДК 340:349

О. І. Миколенко, канд. юрид. наук, доц.

Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова,
кафедра адміністративного та підприємницького права,
Французький бульвар, 24/26, Одеса, 65058, Україна

ЧИ ІСНУЮТЬ КОМПЛЕКСНІ ГАЛУЗІ ПРАВА?

Аналізуються різні точки зору вчених щодо класифікації галузей права. Пропонується виділяти в системі права України фундаментальні, основні, спеціальні і комплексні галузі права, де комплексні галузі розглядаються не як система норм права, що вже належать до інших самостійних галузей права, а як галузі, що формуються за специфікою предмета і методу правового регулювання.

Ключові слова: галузь права, галузь законодавства, предмет правового регулювання, метод правового регулювання, класифікація галузей права, комплексні галузі права.

Труднощі, що пов'язані з виникненням нових галузей права своєю суттю, обумовлені проблемами, які не знайшли відповідного свого розв'язання в теорії права. До них слід віднести питання співвідношення права і законодавства, поняття галузі права, критеріїв поділу права на галузі — в першу чергу предмета і методу правового регулювання.

Різноманітність точок зору вчених з проблемних питань у цій сфері не дає змоги приділити всім їм відповідну увагу, але деякі з них викликають особливий інтерес. До таких цікавих і актуальних для юридичної науки питань відноситься питання про співвідношення галузі права і галузі законодавства, а також класифікація галузей права. Розв'язання цих питань має не тільки теоретичне значення, яке полягає в єдиному розумінні та визначенні правових категорій вченими, але й практичне значення, яке полягає в розробці та вдосконаленні законодавства України в певній сфері суспільних відносин. Наприклад, адміністративно-процесуальне право сьогодні більшістю вчених характеризується як правовий інститут адміністративного права, тому його розробкою та вдосконаленням займаються всі вчені, які є спеціалістами в сфері адміністративного права. Відсутність вчених, які спеціалізуються тільки на особливостях адміністративного процесу, призводить до того, що адміністративно-процесуальне законодавство є одним з найбільш неефективних галузей законодавства, де існує багато прогалин та протиріч. Це, в свою чергу, відбивається на якості практичної діяльності багатьох державних органів. Якщо характеризувати стан законодавства України, що регулює порядок провадження в справах про адміністративні проступки, то до таких значних недоліків слід віднести: відсутність визначених стадій адміністративного розслідування; відсутність законодавчо визначених стадій провадження; відсутність правових наслідків за порушення процесуальних норм; розмитість положень, які встановлюють коло осіб, що мають право складати протокол про адміністративні правопорушення тощо. І всі ці недоліки існують в найбільш систематизованій сфері адміністративно-процесуального законодавства.

Тому метою статті є обґрунтування існування такої галузі права як адміністративно-процесуальне право, що призведе до виникнення вчених-спеціалістів у сфері адміністративного процесу і дасть розвиток юридичній науці та позитивно відіб'ється на стані правотворчої і правозастосувальної діяльності державних

приймів регулювання, і це легко проілюструвати на прикладі адміністративного, цивільного і кримінального права.

2. Галузі, в об'єднанні яких більшу роль відігравав предмет правового регулювання. Їх особливості виявляються в тому, що вони регулюють специфічну сферу суспільних відносин, але використовують при цьому методи правового регулювання інших галузей права (методи адміністративного чи цивільного права). Раніше ці галузі права були правовими інститутами відповідних галузей права. Але тут необхідно все-таки звернути увагу вчених на те, що чітких науково обґрунтованих критеріїв, згідно з якими відповідний правовий інститут перетворюється в галузь права, сьогодні немає. До таких галузей права вчені відносять, наприклад, фінансове право, трудове право і т. ін..

3. Галузі права, в формуванні яких одночасно брали участь, як предмет, так і метод правового регулювання. Саме такі галузі, на нашу думку, слід називати *комплексними галузями права* і вкладати в них інший зміст, ніж це прийнято в юридичній літературі.

Як правило, комплексними галузями права називають галузі, які складаються з норм інших галузей права [1, 86]. Такий підхід, на нашу думку, є неправильним, бо таке визначення можна використовувати тільки при характеристиці комплексних галузей законодавства [2, 721]. Існування такого визначення обумовлюється, передусім тим, що так вчені, які працюють у відповідній сфері, намагаються обґрунтувати існування комплексних галузей права, які базуються на матеріальних нормах, включаючи в себе іноді і норми процесуального характеру (наприклад, господарське право, екологічне право і т.ін.).

Комплексними, на нашу думку, є галузі, які, по-перше, мають специфічний предмет правового регулювання, тобто суспільні відносини, що регулюються цією галузю права, розкидані на всьому полі соціальної поведінки, належать різним соціальним сферам і, при цьому, не регулюються іншими галузями права; по-друге, мають специфічний метод правового регулювання, який являє собою цілісну систему різноманітних юридичних прийомів дії на предмет. Тому комплексними галузями права впевнено можна назвати тільки процесуальні галузі права (кримінально-процесуальне, цивільно-процесуальне і адміністративно-процесуальне право). Наприклад, характеризуючи адміністративно-процесуальне право як галузь права, можна відмітити, що: 1) предметом правового регулювання тут виступають державно-власні організуючі відносини, які виникають у процесі правотворчої та правозастосовальної діяльності органів державного управління, а також інших організацій, якщо це передбачено чинним законодавством; 2) методом правового регулювання виступає система юридичних прийомів, які обумовлені предметом та метою адміністративно-процесуального регулювання [5, 172-173].

Отже, можна запропонувати таку класифікацію галузей права:

1. *Фундаментальні галузі права.* До таких галузей слід віднести конституційне право України, тому що норми цієї галузі права встановлюють основні нормативні начала розвитку інших галузей.

2. *Основні галузі права.* Як зазначалося, при формуванні таких галузей права пріоритет віддавався методу правового регулювання (цивільне, адміністративне, кримінальне право).

3. *Спеціальні галузі права.* При формуванні цих галузей права пріоритет віддається предмету правового регулювання (трудова права, фінансове право і т. ін.).

4. *Комплексні галузі права.* При формуванні цих галузей права одночасно враховується специфіка предмета і методу правового регулювання. Сьогодні до таких галузей права слід віднести тільки процесуальні галузі (цивільно-процесуальне, кримінально-процесуальне і адміністративно-процесуальне право).

Визнання вченими України існування адміністративно-процесуального права:

прискорити розвиток та систематизацію законодавства в цій сфері; дасть можливість в юридичних навчальних закладах викладати як основну дисципліну адміністративно-процесуальне право; готувати майбутніх спеціалістів у цій сфері; звернути увагу вчених на численні проблеми адміністративних проваджень, що прискорить їх вирішення як на законодавчому так і правозастосовочому рівнях.

Література

1. *Основы государства и права Украины в вопросах и ответах.* — Х.: ООО “Одиссей”. — 2003. — 432с.;
2. *Поляков А.В. Общая теория права. 2-е изд., доп.* — Спб.: Издательство “Юридический центр Пресс”. — 2003. — 845с.;
3. *Протасов В.Н. Основы общеправовой процессуальной теории.* — М.: Юридическая литература. — 1991. — 144с.;
4. *Мамутов В.К. Система советского права и перспективы ее развития // Сов. Государство и право.* — 1982. — № 6. — С.91;
5. *Миколенко А.И. Место административно-процесуального права в системе права Украины // Правова держава.* — 2002. — № 4. — С. 171-174.

А. И. Миколенко

Одесский национальный университет им. И.И. Мечникова,
кафедра административного и предпринимательского права,
Французский бульвар, 24/26, Одесса, 65058, Украина

СУЩЕСТВУЮТ ЛИ КОМПЛЕКСНЫЕ ОТРАСЛИ ПРАВА?

РЕЗЮМЕ

Предлагается выделять в зависимости от метода и предмета правового регулирования: фундаментальные, основные, специальные и комплексные отрасли права, где комплексными являются только процессуальные отрасли, имеющие свой специфический предмет и метод правового регулирования: *гражданско-процесуальное, уголовно-процесуальное и административно-процесуальное право.*

Ключевые слова: отрасль права, отрасль законодательства, предмет правового регулирования, метод правового регулирования, систематизация отраслей права, комплексные отрасли права.